

Nr 80.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln, punkten 166, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1949/50 till Allmänna läroverken: Avlöningar beräkna ett förslagsanslag av 60 000 000 kronor, har Kungl. Maj:t i propositionen nr 55, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 18 februari 1949, för riksdagen framlagt slutliga förslag i ämnet.

Vidare har Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln, punkten 171, föreslagit riksdagen att till Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 320 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon* (I: 240) och den andra inom andra kammaren av herr *von Friesen* (II: 308), i vilka hemställts, att riksdagen ville besluta att från och med budgetåret 1949/50 bevilja anslag för en statens aftonskola vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg, samt att på grund härav förslagsanslaget till avlöningar vid de allmänna läroverken för budgetåret 1949/50 måtte, utöver vad Kungl. Maj:t i proposition nr 55 till årets riksdag föreslagit, höjas med 16 500 kronor;

dels en inom första kammaren av herr *Ohlon* väckt motion (I: 40), vari hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om att energiska åtgärder vidtagas i motionens syfte för att effektivisera tillströmningen till läroverkslärarbanan, samt att de nya ordinarie tjänster, som måste inrättas vid läroverken, måtte få karaktären av gymnasieadjunktstjänster i lönegrad Ca 29;

dels ock en inom första kammaren av herr *Arrhén* väckt motion (I: 91), vari hemställts, att riksdagen måtte dels skyndsamt upptaga i motionen

behandlade problem om lärarbristen vid våra högre skolor till övervägande och vidtagande av verksamma åtgärder, dels ock, under i motionen angiven förutsättning, anvisa till

1. Förstärkning av det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget Arvoden åt lärarkandidater under prov- årstjänstgöring	kronor	160 000
2. Ökad ersättning för övertimmar vid föreslagen upp- flyttning i löneklass	»	150 000
3. Pensionerade lärares löneförmåner i samband med upp- flyttning i löneklass	»	50 000
	eller tillhopa kronor	360 000.

Beträffande innehållet i motionerna, i den mån detsamma ej framgår av den följande redogörelsen, torde få hänvisas till motionerna I: 240, I: 40 och I: 91.

I. Organisationsfrågor.

Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att

dels besluta, att en ny 5-årig samrealskola skall successivt från och med budgetåret 1949/50 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, inrättas i Blackeberg i Stockholm under villkor att Stockholms stad åtager sig att dels tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, dels ock bevilja ett engångsanslag av minst 20 000 kronor till bestridande av kostnader för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek vid samrealskolan;

dels besluta, att den från och med läsåret 1948/49 nyinrättade 5-åriga realskollinjen vid realskolan för gossar i Malmö skall överflyttas till Johannes samrealskola i Malmö och därvid upplätas även för flickor, vilken överflyttning skall tillgå så, att från och med läsåret 1949/50 en avdelning av klass 1⁵ och en av klass 2⁵ överflyttas till Johannes samrealskola och de följande läsåren successivt upprättas ytterligare en klass av linjen; skolande såsom villkor för organisationsändringen gälla, att Malmö stad för den ombildade samrealskolan tillhandahåller erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal;

dels ock besluta, att en 5-årig realskollinje skall upprättas vid samrealskolan i Lund och att samtidigt en av de 7-åriga linjerna vid kommunala flickskolan därstädes skall indragas, vilken organisationsändring skall ske successivt med en klass om året, börjande med 1⁵ respektive 1⁷ från och med läsåret 1949/50; skolande såsom villkor för organisationsändringen

gälla, att Lunds stad åtager sig att för den ombildade samrealskolan tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal.

Framställningar om upprättande av nya statliga gymnasier. Av statsrådsprotokollet inhämtas, att under år 1948 framställningar gjorts om inrättande av nya statliga gymnasier i Värnamo, Älmhult, Söderhamn och Ljungby. *Skolöverstyrelsen* har i utlåtanden över framställningarna erinrat, att 1946 års skolkommision hade i uppdrag bland annat att utreda frågan om eventuell utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen, varför ansökningarna syntes böra överlämnas till kommissionen för beaktande i samband med nämnda uppdrag.

Upprättande av samrealskola i Blackeberg i Stockholm. Genom statsmakternas beslut har från och med innevarande budgetår upprättats en samrealskola i Brännkyrka. I den skrivelse från Stockholms stad, vari framställning gjordes om inrättande av sagda läroverk, anhölls även att Kungl. Maj:t ville föranstalta om sådan förstärkning av läroverksorganisationen inom de södra och västra förortsområdena, som i övrigt påkallades av huvudstadens befolkningsutveckling. I utlåtande den 10 november 1947 över framställningen framhöll överstyrelsen, efter att ha förordat upprättande av en samrealskola i Brännkyrka, att även inom de västra förorterna realskoleproblemet vore brännande och att ett starkt behov föreläge av en ny realskola i detta område för att avlasta Ängbyläroverket, som eljest snart skulle bli oformligt stort. Överstyrelsen förklarade sig emellertid icke beredd att då framlägga något konkret förslag i ämnet, men hade för avsikt att hos Stockholms stad begära ett preciserat förslag härutinnan. Sedan dylik begäran framställts, ha *stadsfullmäktige i Stockholm* i skrivelse den 19 maj 1948 hemställt, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för upprättande senast från och med hösten 1949 av ett nytt samläroverk i Blackeberg. Framställningen har tillstyrkts av *överståthållarämbetet*.

Skolöverstyrelsen har i utlåtande den 2 september 1948 över framställningen föreslagit, att en samrealskola med fyra 5-åriga linjer måtte succesivt från och med det budgetår, då Stockholms stad ställt lämpliga lokaler till förfogande, dock tidigast budgetåret 1949/50, upprättas i Blackeberg, att en rektorstjänst i Cb 9 och tre adjunktstjänster måtte inrättas vid skolan från och med det budgetår då den börjar sin verksamhet, samt att för nämnda budgetår måtte anvisas i runt tal 72 000 kronor för ändamålet.

Överflyttning av en 5-årig realskollinje från realskolan i Malmö till Johannes samrealskola därstädes. Vid realskolan i Malmö (endast för gossar) har genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 augusti 1948 under läsåret 1948/49 fått upprättas en

femte avdelning av klass 1⁵. På grund av bristande utrymme i realskolans lokaler har denna avdelning förlagts till Johannes samrealskola i Malmö. Sistnämnda skola, som från och med budgetåret 1947/48 står under ombildning från kommunal mellanskola, är organiserad endast med 4-årig realskollinje.

I skrivelse den 29 oktober 1948 ha *stadsfullmäktige i Malmö* anhållit, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att en 5-årig realskollinje överflyttas från realskolan i Malmö till Johannes samrealskola på så sätt, att från och med läsåret 1949/50 en avdelning av klass 1⁵ och en av klass 2⁵ upprättas vid samrealskolan och följande år successivt följande klasser av linjen och att samtidigt den från och med innevarande läsår nyinrättade linjen vid realskolan indrages. Staden har samtidigt gjort vederbörliga åtaganden rörande tillhandahållande av undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning för den föreslagna nya linjen vid samrealskolan.

Skolöverstyrelsen har funnit starka skäl tala för bifall till framställningen. Några ekonomiska konsekvenser vore icke förknippade därmed, ej heller andra konsekvenser, som kunde inge tvekan.

Upprättande av en 5-årig realskollinje vid samrealskolan i Lund och samtidig indragning av en 7-årig linje vid kommunala flickskolan därstädes. Den kommunala flickskolan i Lund omfattar dels en 7-årig linje, som bygger på folkskolans fjärde klass, dels ock en 6-årig linje, byggande på folkskolans sjätte klass. Övergång kan ske till första ringen av 4-årigt gymnasium från klass 5⁷ respektive klass 4⁶, varvid prövning fordras i matematik och kemi. På den 7-åriga linjen finnas för närvarande dubbla avdelningar av klasserna 1⁷—5⁷. — Samrealskolan i Lund, som från och med budgetåret 1948/49 står under ombildning från kommunal mellanskola, är organiserad endast med 4-årig linje. Kommunala flickskolan och samrealskolan (kommunala mellanskolan) äro inrymda i samma byggnad och ha gemensam rektor. — Vidare må här nämnas, att katedralskolans i Lund realskola är organiserad med 5-årig linje och upplåten endast för gossar.

I skrivelse den 29 juni 1948 ha *stadsfullmäktige i Lund* anhållit, antingen att en 5-årig realskollinje för flickor upprättas vid samrealskolan i Lund och att samtidigt en av de 7-åriga flickskollinjerna indrages, eller att flickor i viss närmare angiven utsträckning få tillträde till den 5-åriga realskolan vid katedralskolan. *Skolöverstyrelsen* har funnit den förstnämnda anordningen ur olika synpunkter lämpligast.

Beräkning av antalet klassavdelningar m. m. Överstyrelsen har beräknat det totala antalet klassavdelningar nästa läsår till 2 950, innebärande en ökning med 168 avdelningar. Tages hänsyn även till den föreslagna samrealskolan i Blackeberg samt den förordade 5-åriga linjen vid samrealskolan i Lund, ökas dessa siffror med 3 till 2 953 respektive 171 avdelningar.

Överstyrelsen har fäst uppmärksamheten på två mindre väl besökta utbildningslinjer, nämligen den fyraåriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Boden och den treåriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Skara. En översikt över dessa linjer lämnas i följande tablå.

Linje	Lärjungeantal	
	Höstterminen 1947	Höstterminen 1948
Boden: 4-årig latinlinje	9 + 12 + 6 + 5 = 32	5 + 12 + 12 + 6 = 35
Skara: 3-årig latinlinje	9 + 14 + 13 = 36	7 + 12 + 11 = 30

Beträffande latinlinjen i Boden föreslår överstyrelsen, att intagning av elever får ske först vid ett lärjungeantal av minst 8, såvida ej Kungl. Maj:t efter särskild framställning annorlunda bestämmer. Intagning å den treåriga latinlinjen vid läroverket i Skara har av överstyrelsen förutsatts skola kunna ske endast efter särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t, varvid överstyrelsen räknat med att sådant medgivande skall lämnas, om vid höstterminens början antalet godkända inträdessökande uppgår till minst 10.

Departementschefen. Beträffande frågan om upprättande av nya statliga gymnasier samt den föreslagna nya samrealskolan i Blackeberg har departementschefen anfört följande.

Under de senaste åren ha statsmakterna, då fråga varit om upprättande av nya statliga gymnasier, intagit den ståndpunkten, att en utvidgning av gymnasieorganisationen borde undvikas för att man så litet som möjligt skulle föregripa en allmän översyn av denna organisation i samband med en kommande skolreform. Då skälen för en avvaktande hållning i denna fråga alltjämt kvarstå, är jag icke beredd att nu till prövning upptaga de framställningar om inrättande av statliga gymnasier, som inkommit till Kungl. Maj:t, sedan motsvarande spörsmål förra året framlades för riksdagen, nämligen ansökningarna beträffande Värnamo, Älmhult, Söderhamn och Ljungby. Det må framhållas, att av dessa städer för närvarande endast Söderhamn har kommunalt gymnasium. Till detta utgår sedan flera år statligt understöd.

Genom att från och med innevarande budgetår en samrealskola upprättats i Brännkyrka har, såvitt gäller Stockholms södra förorter, det mest trängande behovet av läroverksplatser i realskolan blivit åtminstone för närvarande i huvudsak tillgodosett. Vad som nu närmast påkallar uppmärksamhet från statsmakternas sida är situationen i de västra förorterna. Den alltjämt fortgående befolkningstillväxten i dessa delar av Stockholm har medfört, att gränsen för det relativt nyupprättade Ängby-läroverkets kapacitet redan nu får anses överskriden. Den kraftiga tillströmningen till realskolan har föranlett, att intagningen i klass 1⁵ vid nämnda läroverk under de senaste budgetåren gjorts väsentligt större än vad som enligt de ursprungliga planerna avsetts. Trots att gymnasiet innevarande läsår endast är uppbyggt till ungefär hälften, är läroverket för närvarande landets största med icke mindre än omkring 990 elever. Denna siffra kan om ett par år, när gymnasiet är färdigorganiserat, beräknas överstiga 1 200, vilket

skulle innebära, att läroverket skulle bli mer än dubbelt så stort som vad man sedan länge ansett som en ur pedagogiska och andra synpunkter godtagbar maximioorganisation för ett läroverk. Det synes uppenbart, att detta är en utveckling, som bör förhindras. Därtill kommer, att antalet avvisade godkända inträdessökande till klass 1⁵ i de västra förorterna, trots Ängby-läroverkets ansvällning, är mycket stort. Sålunda måste våren 1948 158 godkända inträdessökande avvisas i klass 1⁵ av de båda statliga läroverken i Bromma. Motsvarande antal våren 1947 var 82.

Nu angivna omständigheter motivera enligt min uppfattning att ytterligare ett läroverk inrättas i dessa delar av Stockholm. Detta synes, såsom överstyrelsen förordat, lämpligen böra förläggas till Blackeberg, d. v. s. det bostadsområde, som vidtager omedelbart väster om Ängby. Läroverket, som tills vidare endast bör organiseras som samrealskola, torde böra omfatta fyra 5-åriga linjer. Jag förutsätter därvid, att två av dessa linjer skola överflyttas från nya elementarskolan i Ängby. Den nya samrealskolan torde, därest lokalfrågan kan ordnas, böra träda i verksamhet instundande hösttermin. Sedvanliga villkor om tillhandahållande av lokaler m. m. böra givetvis uppställas, varjämte bör fordras, att Stockholms stad beviljar ett engångsanslag för undervisningsmateriel och bibliotek. Överstyrelsen har i sistnämnda hänseende föreslagit 10 000 kronor. Erfarenheten under de senare åren har emellertid visat, att detta belopp med gällande priser för materiel och böcker är otillräckligt. Jag anser mig därför böra föreslå, att som villkor uppställas, att Stockholms stad beviljar ett engångsanslag av 20 000 kronor till undervisningsmateriel och bibliotek vid den nya samrealskolan.

Statens kostnader för läroverket har överstyrelsen beräknat till i runt tal 72 000 kronor under det första budgetåret och omkring 327 000 kronor vid fullt genomförd organisation. Dessa beräkningar ha icke givit mig anledning till erinran.

Departementschefen har vidare funnit den ifrågasatta organisationsförändringen i Malmö ändamålsenlig samt tillstyrkt förslaget, varvid förutsatts att den ifrågavarande 5-åriga realskollinjen efter överflyttningen skulle stå öppen även för flickor.

Organisationsproblemet i Lund har departementschefen i likhet med skolöverstyrelsen ansett böra lösas genom upprättande vid samrealskolan därstädes av en 5-årig realskollinje och samtidigt indragande av en 7-årig linje vid kommunala flickskolan.

Departementschefen har jämväl anslutit sig till vad överstyrelsen föreslagit angående intagning av elever å den 4-åriga latinlinjen i Boden och den 3-åriga latinlinjen i Skara.

Motionerna I:240 och II:308. Till stöd för det i dessa motioner framförda yrkandet om upprättande av en statens aftonskola i Göteborg har anförts i huvudsak följande.

Den 5 februari 1948 beslöto Göteborgs stadsfullmäktige att hos Kungl. Maj:t göra framställning om anordnande från och med läsåret 1948—1949 av aftonundervisning å såväl realskole- som gymnasiestadiet vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg.

Framställningen föregicks av en av stadskollegiet i Göteborg verkställd utredning, som visade, att behov av en dylik undervisning förefanns i staden, allrahelst som inga privata läroanstalter där existerade för sådana förvärvsarbetande personer, som först vid mera mogen ålder fått möjlighet att ägna sig åt studier. Såsom förebild för den ifrågasatta aftonskolan sattes den av staten alltsedan år 1938 bedrivna aftonundervisningen vid högre allmänna läroverket å Kungsholmen i Stockholm.

Skolöverstyrelsen har den 18 november 1948 till Kungl. Maj:t avgivit yttrande rörande den av stadsfullmäktige i Göteborg gjorda hemställan och föreslagit att vid högre allmänna läroverket i Majorna måtte från och med budgetåret 1949/50 successivt anordnas aftonundervisning för real- och studentexamen i Göteborg, organiserad med fyraårig realskola och fyraårigt latin- och realgymnasium. Undervisningen skulle bestridas av timlärare. För det första budgetåret skulle statens utgifter belöpa sig till 16 500 kronor. Vid fullt genomförd organisation beräknades statens kostnad till ca 83 000 kronor årligen.

U t s k o t t e t. Liksom departementschefen anser utskottet, att prövningen av framställningarna om inrättande av statliga gymnasier i Värnamo, Älmhult, Söderhamn och Ljungby bör anstå till den allmänna översyn av gymnasiorganisationen, som torde bära komma till stånd i samband med en blivande skolreform.

I likhet med departementschefen har utskottet vidare funnit den kraftiga ansvällningen av nya elementarskolan i Ängby samt det under senare år stora antalet avvisade godkända inträdessökande till klass 1⁵ i de västra förorterna motivera, att ytterligare ett läroverk inrättas i dessa delar av Stockholm. Utskottet tillstyrker därför, att i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag från och med nästa budgetår eller den senare tidpunkt Kungl. Maj:t bestämmer en samrealskola, tills vidare omfattande fyra 5-åriga linjer, upprättas i Blackeberg.

De av departementschefen förordade organisationsändringarna i Malmö och Lund har utskottet funnit ändamålsenliga, varför utskottet ansett sig bära tillstyrka desamma.

Vad departementschefen föreslagit rörande intagningen av elever å vissa läroverkslinjer har icke föranlett någon erinran från utskottets sida.

Med anledning av det i motionerna I: 240 och II: 308 framförda yrkandet om anvisande av medel från och med budgetåret 1949/50 till en statens aftonskola i Göteborg får utskottet erinra, att utskottet år 1938, då fråga var om upprättandet av den nuvarande aftonskolan vid högre allmänna läroverket å Kungsholmen i Stockholm, framhöll önskvärheten av att kunna tillvarataga studiebegåvningen hos dem, som icke kunnat i normal ordning begagna sig av de studiemöjligheter, som eljest genom det allmännas försorg funnes anordnade. Tillika uttalade utskottet, att den föreslagna aftonundervisningen finge betraktas som en försöksanordning, vars utfall borde avvaktas innan man ginge vidare på den inslagna vägen och inrättade nya linjer av samma art.

Enligt vad utskottet har sig bekant, ha erfarenheterna av den nu under tio år bedrivna aftonundervisningen vid Kungsholmsläroverket varit gynnsamma. Goda skäl synas därför tala för att dylika studiemöjligheter kunna komma till stånd även i Göteborg, där för närvarande någon undervisning av ifrågavarande art icke bedrivs, vare sig i statlig, kommunal eller enskild regi. Såsom i motionerna anförts, har också skolöverstyrelsen hos Kungl. Maj:t tillstyrkt anordnande från och med budgetåret 1949/50 av aftonundervisning vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg.

Den i motionerna omnämnda av Göteborgs stad i ämnet gjorda framställningen är för närvarande föremål för Kungl. Maj:ts prövning. I avvaktan på resultatet av denna prövning har utskottet icke för sin del ansett sig böra förorda att någon åtgärd nu vidtages i motionernas syfte. Utskottet får därför avstyrka bifall till motionerna I: 240 och II: 308.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att riksdagen må

a) besluta, att en ny 5-årig samrealskola skall successivt från och med budgetåret 1949/50 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, inrättas i Blackeberg i Stockholm under villkor att Stockholms stad åtager sig att dels tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal, dels ock bevilja ett engångsanslag av minst 20 000 kronor till bestridande av kostnader för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek vid samrealskolan;

b) besluta, att den från och med läsåret 1948/49 nyinrättade 5-åriga realskollinjen vid realskolan för gossar i Malmö skall överflyttas till Johannes samrealskola i Malmö och därvid upplåtas även för flickor, vilken överflyttning skall tillgå så, att från och med läsåret 1949/50 en avdelning av klass 1⁵ och en av klass 2⁵ överflyttas till Johannes samrealskola och de följande läsåren successivt upprättas ytterligare en klass av linjen; skolande såsom villkor för organisationsändringen gälla, att Malmö stad för den ombildade samrealskolan tillhandahåller erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal;

c) besluta, att en 5-årig realskollinje skall upprättas vid samrealskolan i Lund och att samtidigt en av de 7-åriga linjerna vid kommunala flickskolan därstädes skall indragas, vilken organisationsändring skall ske successivt med en klass om året, börjande med 1⁵ respektive 1⁷ från och med läsåret 1949/50; skolande såsom villkor för organisationsändringen gälla, att Lunds stad åtager sig att för den ombildade samrealskolan tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal;

II. att motionerna I: 240 och II: 308, i vad de avse inrättande av en statens aftonskola vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg, icke må av riksdagen bifallas.

II. Avlöningsgruppering för rektorerna vid vissa läroanstalter.

Den indelning i olika avlöningsgrupper av rektorsbefattningarna vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna, som för närvarande gäller, bygger på beslut av 1943 års riksdag (proposition 1943:150 och riksdagens skrivelse 1943:229). Lönegruppsindelningen har avsetts skola gälla intill utgången av juni 1949, då samtliga rektorsförordnanden vid dessa skolor utlöpa. Förändringar i den år 1943 fastställda indelningen ha vidtagits endast i samband med omorganisationer. Då alltså från den 1 juli 1949 nya rektorsförordnanden skola utfärdas vid samtliga nu ifrågavarande läroanstalter, torde i enlighet med vad som förutsattes i samband med 1943 års beslut indelningen i avlöningsgrupper nu böra göras till föremål för omprövning med hänsyn till under den gångna sexårsperioden inträdda förändringar i läroanstalternas storlek och organisation. *Skolöverstyrelsen* har i skrivelse den 6 november 1948 framlagt utredning och förslag i ämnet.

Nuvarande indelning i avlöningsgrupper. Till grund för den nuvarande indelningen ligger en poängberäkning av de olika läroanstalterna. För varje fullt 25-tal elever har beräknats 1 poäng, för varje klassavdelning inom realskolan utom avslutningsklassen, inom flickskolan utom de två högsta klasserna samt inom de högre folkskolorna likaledes 1 poäng och för varje klassavdelning inom gymnasiet, realskolans avslutningsklass och flickskolans båda högsta klasser 1½ poäng. Vid de allmänna läroverken motsvaras varje lönegrupp av en viss löneklass i statens löneplan 1. Vid de högre kommunala skolorna erhåller rektor lön efter löne-

klass, som överstiger numret å den löneklass han tillhör såsom lärare med lika många enheter, som innefattas i numret å den lönegrupp, vartill rektorsbefattningen blivit hänförd.

Gruppindelningen och löneställningen framgå av nedanstående tablå.

Högre allmänna läroverk.

Grupp I	Grupp II	Grupp III
Cb 11 löneklass 37 Högst 46 poäng	Cb 12 löneklass 38 46,5—63 poäng	Cb 13 löneklass 39 Lägst 63,5 poäng

Realskolor.

Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV
Cb 7 löneklass 33 Högst 11	Cb 8 löneklass 34 11,5—18	Cb 9 löneklass 35 18,5—35,5	Cb 10 löneklass 36 Lägst 36

Kommunala flickskolor, kommunala och praktiska mellanskolor.

Grupp III	Grupp IV	Grupp V	Grupp VI	Grupp VII
Högst 11	11,5—18	18,5—35,5	36—47	Lägst 47,5

Högre folkskolor.

Grupp I	Grupp II	Grupp III
Högst 8	9—11	Lägst 12

För undvikande av alltför svagt grundade upp- och nedflyttningar av rektorsbefattningar beslöt 1943 års riksdag, att läroanstalt skulle uppflyttas till högre grupp, endast om dess poängtal vid tiden för regleringen med mer än en enhet översteg det för den högre gruppen gällande lägsta poängtalet, och nedflyttas först om det på samma sätt med mer än en enhet understeg det för den lägre gruppen gällande högsta poängtalet.

Skolöverstyrelsens förslag. Överstyrelsen framhåller inledningsvis, att några sådana förändringar i läroverkens organisation och arbetsätt, som kunde föranleda ändrade principer för lönegrupperingen, icke inträtt under den gångna sexårsperioden. Överstyrelsen har därför utgått från under nämnda period gällande grunder. De av överstyrelsen förordade ändringarna i lönegruppering beträffande de särskilda läroanstalterna återfinnas å s. 13—17 i statsrådsprotokollet, vartill här torde få hänvisas.

I samband med 1943 års reglering av rektorernas avlöningsgrupper tillerkändes rektor vid statens normalskola en personlig lönefyllnad av 500 kronor per år, att utgå intill dess han komme i åtnjutande av särskilt arvode såsom provårsföreståndare. Enahanda lönefyllnad tillerkändes rektor vid nya elementarskolan i Stockholm i samband med läroverkets begynnande avveckling och därav följande nedflyttning i grupp I; denna löne-

fyllnad skall utgå så länge elementarskolan kvarstår i nämnda avlöningsgrupp. Vidare tillerkändes i samband med inrättande av en ny lägre avlöningsgrupp för de minsta realskolorna dåvarande rektorer vid dessa en liknande lönefyllnad att utgå så länge de innehade samma rektorstjänst som den 30 juni 1943 och denna tillhörde grupp I, dock längst intill utgången av juni 1949.

Skolöverstyrelsen har utgått ifrån att lönefyllnaderna vid statens normalskola och nya elementarskolan i Stockholm alltjämt skola utgå under samma villkor som hittills. Överstyrelsen har vidare ansett billighetsskäl tala för att de ännu kvarstående av de rektorer, som 1943 nedflyttades i lönegrupp, må tillerkännas lönefyllnad även för instundande förordnandeperiod.

R e m i s s y t t r a n d e n. *Statskontoret* har — under erinran om sitt i samband med 1943 års lönegruppering framlagda förslag om en utbyggnad nedåt av det då till fyra föreslagna antalet avlöningsgrupper för realskolorna — förordat, att dessa gruppers antal nu utökas från 4 till 5. Härigenom skulle en önskvärd likställighet vinnas med de kommunala mellanskolorna. Enligt ämbetsverkets mening kunde nämligen icke några bärande skäl anföras för ett mindre antal lönegrupper vid realskolorna än vid de högre kommunala skolorna. Av följande sammanställning framgår statskontorets förslag i förhållande till skolöverstyrelsens förslag:

Grupp	P o ä n g	Antal skolor		Löneklass	
		SÖ.	Stkt.	SÖ.	Stkt.
I	Högst 11	66	66	33	32
II	11,5—18	44	44	34	33
III	18,5—35,5	32	32	35	34
IV	36—47	9	6	36	35
V	Lägst 47,5	—	3	—	36

Statskontoret föreslår vidare, att i händelse av bifall till statskontorets förslag samma övergångsanordning fastställes som då antalet avlöningsgrupper 1943 ökades från 3 till 4, innebärande att rektor, som nedflyttas till nu icke förefintlig avlöningsgrupp, övergångsvis får åtnjuta en personlig lönefyllnad av 500 kronor för år. Detta skulle alltså gälla de rektorer vid till grupp I i förslaget hänförliga 66 skolor, vilka efter den 1 juli 1949 inneha samma tjänst som omedelbart före nämnda dag.

Statskontoret har icke velat motsätta sig oförändrad lönefyllnad efter den 1 juli 1949 till rektorerna vid statens normalskola och nya elementarskolan i Stockholm; däremot har statskontoret beträffande övriga nu utgående lönefyllnader ansett, att det med hänsyn till principerna för bestämmandet av löneförmåner till ifrågakvarande förordnande-tjänstemän borde vara uteslutet, att lönefyllnaden finge behållas längre än under den när-

maste förordnandeperioden. Efter denna periods utgång syntes motivet för lönefyllnaden icke längre äga relevans. Det borde jämväl uppmärksammas, att statsmakterna begränsat lönefyllnaden att utgå »högst intill utgången av juni 1949». I realiteten skulle ett bibehållande av lönefyllnaden under längre tid medföra, att rektor, som tidigare nedflyttats i avlöningsgrupp, skulle komma i bättre ställning i lönehänseende än senare nedflyttad rektor (jfr den förordade nedflyttningen av rektor vid samrealskolan i Munkfors).

Statens lönenämnd har icke för närvarande ansett sig böra biträda statskontorets förslag i syfte att bringa lönevillkoren för rektorerna vid realskolor och kommunala mellanskolor i närmare överensstämmelse med varandra. Vidare har lönenämnden tillstyrkt överstyrelsens förslag, att kvarstående rektorer vid sådana realskolor, som 1943 nedflyttades till den nyinrättade lägsta lönegruppen, skulle få jämväl under nästa förordnandeperiod behålla till dem nu utgående lönefyllnad.

Departementschefen har för egen del anfört i huvudsak följande.

Såsom överstyrelsen framhållit ha några sådana förändringar i läroverkens eller de högre kommunala skolornas organisation och arbetssätt, som borde föranleda ändrade principer för lönegrupperingen, icke inträtt under den gångna sexårsperioden. Man synes därför vid nu ifrågavarande översyn böra utgå från samma grunder för poängberäkningen och indelningen i grupper för olika slag av läroanstalter, som fastställdes av 1943 års riksdag och vilka närmare framgå av den föregående redogörelsen. Detta innebär, bland annat, att jag icke nu anser mig böra förorda den utbyggnad av gruppsystemet för realskolorna, som av statskontoret ifrågasatts. Visserligen torde skäl kunna anföras för den av statskontoret intagna ståndpunkten, men i anslutning till vad lönenämnden anfört finner jag att det väckta spörsmålet lämpligen bör upptagas till övervägande i annat sammanhang.

Frågan gäller alltså nu endast en omprövning av de särskilda läroanstalternas placering i lönegrupp med hänsyn till sedan år 1943 inträffade förändringar beträffande antal elever och klassavdelningar. Överstyrelsens förslag härutinnan innebär, att å ena sidan ett flertal läroanstalter skulle uppflyttas i högre avlöningsgrupp, medan å andra sidan även några skolor ha ifrågasatts nedflyttade i lägre avlöningsgrupp. Jag har vid mitt övervägande av de av överstyrelsen föreslagna ändringarna i nuvarande lönegruppering funnit dem samtliga väl motiverade och anser mig därför böra utan modifikationer tillstyrka desamma. Den nya grupperingen torde böra gälla under nästa sexårsperiod, räknat från den 1 juli 1949, eller intill utgången av juni 1955.

Den i samband med 1943 års lönegruppering beslutade lönefyllnaden till rektor vid statens normalskola och vid nya elementarskolan i Stockholm torde böra utgå med samma belopp och under oförändrade villkor även efter den 1 juli 1949. Vad angår den lönefyllnad, som tillerkändes rektorerna vid de realskolor, vilka år 1943 nedflyttades till den då nyinrättade lägsta lönegruppen, vill jag erinra, att denna övergångsanordning motiverades med att ifrågavarande rektorer, ehuru de icke kunde göra några

rättsanspråk på lönekompensation gällande, dock av billighetskäl borde erhålla viss kompensation för den nedflyttning i lönegrupp, som av dem icke kunnat förutses. I anslutning därtill förutsattes det uttryckligen i propositionen 1943: 150, att denna lönefyllnad skulle få utgå högst intill utgången av juni 1949. Riksdagen biföll detta förslag. Då motivet för lönefyllnaden icke längre är förhanden och rektorerna icke heller kunnat sväva i tvivelsmål om begränsningen i tiden av lönefyllnaden finner jag mig i likhet med statskontoret icke böra tillstyrka, att densamma skall utgå även under nästa förordnandeperiod.

U t s k o t t e t. Mot vad departementschefen i förevarande sammanhang anført och föreslagit har utskottet icke funnit anledning till erinran. Utskottet hemställer därför,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet ovan anført.

III. Anslagsberäkningar.

1:o) **Allmänna läroverken: Avlöningar.** Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1949/50, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, vilka föranledas av vad departementschefen anført;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av fastställd personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1949/50, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunktsbefattning eller ämneslärarinnebefattning;

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna om de avvikelser från personalförteckningen och de överskridanden av maximerade poster i avlöningsstaten, som föranledas av ombildningen av kommunala mellanskolor till samrealskolor;

dels ock till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 59 105 000 kronor.

I fråga om antalet *nya ordinarie ämneslärartjänster* innebär Kungl. Maj:ts förslag följande.

Motivering	Rektorer	Lektorer	Adjunkter	Ämneslärarinnor
I. På grund av upprättande eller omorganisation av vissa läroverk, dock ej förstatligande av kommunala mellanskolor	1	4	20	—
II. På grund av förstatligandet av kommunala mellanskolor	1	—	101	10
III. För ernående av bättre proportion mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare samt för månligare lektorsrepresentation	—	6	140	—
Summa	2	10	261	10

Därjämte har departementschefen föreslagit återbesättande av en för närvarande vakant lektorstjänst vid statens normalskola. Beträffande de under III. i tabblån angivna nya adjunktstjänsterna har departementschefen anfört följande.

Vidkommande överstyrelsens förslag om inrättande av ytterligare 140 nya adjunktstjänster för att vinna en gynnsammare proportion mellan ordinarie och icke-ordinarie lärare vill jag framhålla, att det redan på grund av den fortgående kraftiga ansvällningen av läroverken synes erforderligt att inrätta ett icke ringa antal ordinarie tjänster utöver de förut av organisatoriska skäl föreslagna, för att icke balansen mellan ordinarie och icke-ordinarie ämneslärare skall försämrast. Därutöver vill jag som min uppfattning uttala, att ett av de verksammaste medlen för att med nuvarande allvarliga lärarbrist öka tillströmningen till lärarbanan torde vara att inrätta tillräckligt antal ordinarie tjänster för att möjliggöra en snabbare befordran än vad som nu är fallet. Medelåldern för dem som erhålla ordinarie lärartjänst är alltså så hög som 39 år. Med hänsyn till nu angivna förhållanden har jag ansett mig böra för nästa budgetår tillstyrka överstyrelsens förslag i denna del. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av överstyrelsen besluta om placeringen av dessa tjänster.

I fråga om *övningslärare* har departementschefen förordat överflyttande av vissa ordinarie dylika tjänster från under förstatligande varande kommunala mellanskolor till vederbörande samrealskolor, nämligen till Burgårdens samrealskola i Göteborg en lärartjänst i teckning, en i musik och två i gymnastik, till Johannes samrealskola i Malmö en tjänst i teckning och en i gymnastik samt till vardera av S:t Görans och Högalids samrealskolor i Stockholm en tjänst i gymnastik och en i kvinnlig slöjd.

Beträffande *vaktmästarpersonalen* innebär Kungl. Maj:ts förslag inrättande av en tjänst i Ca 11 vid envar av Burgårdens samrealskola i Göteborg samt S:t Görans och Högalids samrealskolor i Stockholm, en tjänst i Ca 10 vid samrealskolan i Ånge, en i Ca 9 vid samrealskolan i Tierp samt en i Ce 9 vid envar av samrealskolorna i Gislaved, Rättvik, Undersåker och Svenljunga. Samtliga dessa skolor äro ombildade eller stå under om-

bildning från kommunala mellanskolor och ha ännu icke erhållit någon statsanställd vaktmästare.

Vidare föreslås, att de nio *heltidsanställda skolsköterskorna* vid läroverken överföras från extra ordinarie till ordinarie stat.

Ett av skolöverstyrelsen framlagt förslag om förbättring av de särskilda arvodena vid provårsläroverken har departementschefen icke ansett sig kunna biträda. Icke heller har departementschefen ansett sig i nuvarande ekonomiska läge böra för riksdagen framlägga något förslag i anledning av sakkunnigbetänkandet rörande organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

Beträffande vad departementschefen i förevarande sammanhang i övrigt anfört och föreslagit torde få hänvisas till statsrådsprotokollet, s. 25—38.

I *motionen I: 40* har anförts bland annat följande.

En av skolöverstyrelsen under förra läsåret företagen utredning visade, att då vid de högre skolorna ca 5 300 veckotimmar *på grund av lärarbristen* måste anförtros lärare, som saknade föreskriven akademisk kompetens. Omräknat i tjänster motsvarade detta en brist på 197 lärare. En nyligen företagen utredning, varav resultatet ännu blott föreligger preliminärt, visar, att bristen i dag utgör minst 264 lärare. Medan bristen tidigare blott förelåg inom den naturvetenskapliga ämnesgruppen, så håller den nu på att sprida sig utöver hela ämnesområdet. För ämnet matematik är bristen 100 lärare, för fysik 35, biologi 24, kemi 23, geografi 23, modersmålet 24 o. s. v. En av skolöverstyrelsen förra året utförd prognos av utvecklingen under de närmaste fem åren visade att denna brist, om inga särskilda åtgärder vidtagas, år 1953 torde komma att uppgå till 2 000 lärare.

I fråga om lektoraten har bristen på sökande länge varit kronisk. Än har den föfunnits i den ena ämnesgruppen, än i den andra. Det har hänt, att lektorat, som tillkommit i följd av 1927 års läroverksreform, ännu ej kunnat besättas annat än med dispenserad sökande för en begränsad tidsperiod. Situationen har räddats genom att skickliga läroverksadjunkter i stället fått rycka in att sköta de lediga tjänsterna, periodvis utan någon som helst extra ersättning härför. Under de senaste åren ha ej sällan lektorer lämnat läroverken och gått tillbaka till universitet och högskolor ofta på tjänster med lägre löneförmåner än dem, läroverken kunnat erbjuda. Man har ställt det vetenskapliga intresset före det egna ekonomiska. Men det är inte bara den vetenskapliga banan, som lockat. Även tekniska yrken och affärsyrket har dragit till sig kvalificerat folk både bland de graduerade och de icke graduerade. Det är tydligt, att om den högre lektorskompetensen skall kunna upprätthållas, måste lektorslönerna höjas ganska väsentligt. Lektorsutbildningen är den längsta, som föreskrives inom svenskt samhällsliv, bortsett från universitetsprofessorerna, för vilka dock ej särskilda examina äro stadgade. Att i nuvarande tidsläge med lönestopp få en framställning om löneförhöjning för lektorerna beviljad torde vara utsiktslöst, varför tills vidare andra åtgärder få vidtagas för att hålla den högre undervisningen i gång.

Bristen på lektorer, vad beträffar såväl det för ringa antalet beviljade tjänster som antalet vakanser bland dessa, har hittills kunnat kompenseras, därigenom att läroverken haft tillgång på kvalificerade lärare med adjunktskompetens, som anförtrotts gymnasetjänstgöring. För närvarande

torde åtskilligt utöver hälften av gymnasieundervisningen bestridas av formellt ej lektorskompetenta lärare. Men då nu lärarbristen utvidgats att gälla även adjunktsåren, torde denna utväg snart vara blockerad.

Läroverkslärarbanan är synbarligen ej längre konkurrensduglig i jämförelse med andra intellektuella yrken. Orsakerna härtill äro flera. Så uppgår studietiden för fil. ämbetsexamen till 5,5 å 6 år och kan för vissa naturvetenskapliga ämneskombinationer stiga ända upp till 7 år. Den är alltså icke oväsentligt högre än studietiden för teol. kandidat-, jur. kandidat-, tandläkar- och civilingenjörsexamen. Utöver ämbetsexamen kräves för behörighet till ordinarie befattning och till extra ordinarie befattning i Ce 24, att provårskurs genomgåts, vilken kurs i regel omfattar två terminer. Efter denna utbildning förblir läraren anställd såsom icke-ordinarie fram till fyrtioårsåldern — medelåldern för nyutnämnda läroverkslärare är alltså cirka 39 år. Efter lång och dyrbar teoretisk utbildning har alltså läraren framför sig dels ett nästan oavlönat provår, dels tjänstgöring — oftast ambulerande på skilda orter — såsom icke-ordinarie under 10 å 15 år. Antalet ordinarie tjänster är nämligen alltför ringa. Det är nog icke förvånande att studerande vid universitet och högskolor inför dessa framtidsutsikter söka sig till yrken, som kräva kortare utbildning, erbjuda tryggare anställningsvillkor och avgjort förmånligare löner, för att nu ej tala om att andra befattningshavare än lärare ha att räkna med en mera sympatisk och mindre kritisk inställning från allmänhetens sida.

Läroverkens lärare befinna sig i den fördelaktiga situationen, att de kunna stimulera sina mest studieintresserade elever att välja lärarbanan såsom framtida yrke eller i varje fall att fortsätta studierna inom de filosofiska fakulteterna. Numera vill det emellertid synas, som om denna påverkan ej skulle ha samma effekt som förr, kanske främst beroende på motstånd från föräldrars och målsmäns sida. Dessa anse nämligen ej lärarbanan erbjuda tillräckliga framtidsmöjligheter. Ett talande vittnesbörd härom möter man i det betänkande, som nyligen publicerats av den s. k. studentsociala utredningen. Av detta betänkandes siffermaterial synes det framgå, att de filosofiska fakulteterna i motsats mot vad som var fallet förr ej längre i tillräcklig utsträckning rekryteras av de mest studielämpade studenterna.

Den åtgärd, som i första rummet bör komma i fråga för att stimulera tillströmningen till lärarbanan och alltså också till de filosofiska fakulteterna, är att öka antalet ordinarie tjänster vid läroverken och andra högre skolor, så att lärarna tidigare än nu få sin ställning i samhället fixerad. Men sådant som läget nu är torde det ej räcka enbart med denna åtgärd. 1946 års skolkommision har haft uppmärksamheten riktad på föreliggande problem. För kommissionen står det klart, att den bristfälliga rekryteringen av läroverkslärarkåren framför allt beror på att yrket praktiskt taget ej erbjuder de filosofie magistrarna några befodringsmöjligheter. Kommissionen har därför tänkt sig, att alla läroverksrektorat skulle stå öppna för såväl lektorer som adjunkter. De högre läroverkens rektorat skulle alltså ej längre förbehållas endast lektorskompetenta lärare, som avlagt magister- och licentiatexamen samt disputerat för doktorsgrad. Vidare vill kommissionen inrätta gymnasieadjunkturen, synbarligen till så stort antal, att gymnasieundervisningen helt skulle bestridas av lektorer och gymnasieadjunkter. Gymnasieadjunkturen skulle placeras emellan de nu förekommande läroverksadjunktsbefattningarna och lektoraten. De förra stå i lönegrad Ca 26, de senare i lönegrad Ca 30.

Det föreligger fara i dröjsmål. Oberoende av alla skolreformer, fortskridande eller ej, böra dessa skolkommissionens projekt snarast förverkligas. Behov föreligger av ett stort antal nya ordinarie tjänster vid statsläroverken. Dessa böra inrättas såsom gymnasiadjunktstjänster. För att tjänsterna skola ge ett effektivt bidrag till tillströmningen till lärarbanan, böra de placeras i lönegrad Ca 29.

I *motionen I: 91* har anförts bland annat följande.

Situationen i dag inbjuder till att laga efter lägligheten. De kategorier, ur vilka förstärkningar kunna hämtas, då lärarkadern under de närmaste åren alltmer uttunnas, utgöras av ordinarie, extra ordinarie och extra lärare, av pensionerade lärare, kvinnliga lärare, som av familjeskäl etc. nu ej utnyttjas, fil. och teol. kandidater eller studerande, folkskollärare och övningslärare. Som vi redan sett äro till mindre delar de senast nämnda »hjälp-trupperna» redan engagerade på skolfrenten.

De aktiva lärarna (ordinarie, e. o. eller extra) bearbetas i nuvarande läge att åtaga sig övertimmar. Ofta avböjas emellertid dylika erbjudanden under hänvisning till dels det låga arvodet, dels de höga skatterna på extrainkomster (marginalskatterna), dels att särskilt arvode ej utgår för hemarbete i samband med kriorättning. Den nu gällande timtaxan (SFS 1947: 680) är föremål för stark kritik. Skolöverstyrelsen (SÖ) har för sin del icke, närmast på grund av rektorernas nuvarande löneplacering, velat förorda en förändring, som går längre än att övertimmar skola honoreras efter en taxa motsvarande lägsta löneklassen för e. o. lärare.

Vad de pensionerade lärarna angår gäller nu, att dessa endast få $\frac{2}{3}$ av det arvode, som tillkommer icke pensionerade timlärare eller extralärare. SÖ har uttryckt det önskemålet att ersättningen till pensionerade lärare bör beräknas efter den lägsta löneklassen för motsvarande e. o. lärare, representerande en höjning av 19 procent.

Det vore, menar SÖ vidare, möjligt att inrätta deltidstjänster för kvinnliga lärare och även för dem, som bedriva licentiat- eller doktorsstudier. Det vore även ägnat att öka arbetskraftstillgången, om SÖ ägde rätt att anställa gift kvinna, där maken har sin tjänstgöring. Önskvärt vore också, om man genom viss lönesättning kunde uppmuntra teol. och fil. kandidater eller studerande att taga lärarbefattningar. Man borde vidare ge ersättning under terminerna med förslagsvis 1 krona 50 öre per dag till ordinarie eller icke ordinarie folkskollärare vid tjänstgöring i de högre skolorna och dessa kategoriers efterutbildning borde på lämpligt sätt organiseras. Särskilda utbildningskurser borde också anordnas för övningslärarna. En reserv torde även den utländska arbetskraften erbjuda särskilt med hänsyn till språkundervisningens behov.

Dessa här antydda möjligheter, vilka för närvarande äro föremål för övertväganden inom SÖ och som redovisats i fackpublikationer samt i petita, representera omedelbart verkande åtgärder mot lärarbristen. Det finns andra åtgärder, som få tänkas på längre sikt. Dit hör bland annat att ge adjunktskompetenta lärare vid de högre folkskolorna lika villkor som andra adjunkter, att genomföra den reglerade befodringsgång för de yngre lärarna, som SÖ redan 1947 anmälde i sina petita, att höja provårsarvodet i enlighet med SÖ:s petita 1948 men som avvisats i årets statsverksproposition (VIII ht, p. 17, s. 194). Önskvärt vore likaledes, som vid olika tillfällen framhållits såväl i riksdagen som från yrkesorganisationerna, att utnämningens ålder till

ordinarie adjunkt kunde sänkas. Den ligger nu vid 39 år. SÖ har alltid hittills mötts av avslag vid sina äskanden om större antal ordinarie tjänster. Det vore säkerligen även ändamålsenligt att inrätta en tjänsteställning mellan adjunkt och lektor för att stimulera intresset inom yrket; än vidare borde femårsregeln, som nu gäller för transport från en tjänst till en annan, ersättas med en treårsregel och ny transport kunna beviljas efter fem år (nu sju år). Transport efter 55:e levnadsåret borde dock endast i undantagsfall kunna tillåtas. Även vissa ruckningar i fråga om lektorskompetensen äro värda att övervägas innebärande att licentiatexamen jämte viss vetenskaplig produktion vore tillräckligt meriterande.

En del av de omedelbart verkande åtgärder mot lärarbristen vid de högre skolorna, som här omnämnts, finnas kostnadsberäknade i SÖ. Med hänsyn till rekryteringssvårigheterna inom yrket förefaller det berättigat att även till dessa hänföra en del av de åtgärder, som avsetts verka på längre sikt. Till åtgärder av den senare typen hör, som redan omnämnts, höjningen av provårsarvodet, vilket nu enligt beslut vid 1945 års riksdag utgår med 2 000 kronor. Här har SÖ föreslagit en höjning till kronor 6 400, vilket för statsmakterna skulle medföra ett ökat anslag av 700 000 kronor utöver de 320 000 kronor, som tidigare utgått och även upptagits i årets statsverksproposition. Den omständigheten, att de flesta lärarkandidater, som numera anmäla sig för genomgående av provår, redan erhållit utnämning till e. o. adjunkter i Ce 21, vilket per år medför en ökad löneinkomst av omkring 2 300 kronor, kunde emellertid motivera en mindre höjning än den av SÖ föreslagna. Jag har funnit en höjning av anslaget på 320 000 kronor med halva beloppet skälig, d. v. s. med 160 000 kronor.

Jag känner mig till sist skyldig att med hänsyn till det statsfinansiella läget meddela min inställning till den ökade kostnad, som mina förslag komma att åsamka statsverket. Jag är av den mening, att det i årets statsverksproposition, VIII ht, p. 367, anmälda förslagsanslaget på en miljon-kronor för Sveriges anslutning till United nations educational, scientific and cultural organisation (Unesco) av riksdagen bör avvisas, om vilket yrkande kommer att ställas i samband med avlämnandet av den bebadade nya propositionen i ämnet.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av sammanlagt 2 rektors-, 10 lektors-, 121 adjunkts- och 10 ämneslärarinnetjänster, vilka föranledas av organisatoriska skäl samt för ernående av en förmånligare lektorsrepresentation vid vissa läroverk. Därutöver har departementschefen i enlighet med skolöverstyrelsens förslag förordat inrättande av 140 nya adjunktstjänster i syfte att vinna en gynnsammare proportion mellan ordinarie och icke-ordinarie ämneslärare. Därvid har departementschefen som sin uppfattning uttalat, att ett av de verksamaste medlen för att med nuvarande allvarliga lärarbrist öka tillströmningen till lärarbanan torde vara att inrätta tillräckligt antal ordinarie tjänster för att möjliggöra en snabbare befordran än vad som nu är fallet.

De i motionerna I: 40 och I: 91 framställda förslagen avse åtgärder mot den rådande lärarbristen. I den förra motionen yrkas sålunda dels att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av ener-

giska åtgärder för att effektivisera tillströmningen till läroverkslärarbanan, vilket ansetts böra ske genom ökning av antalet ordinarie tjänster vid läroverken och andra högre skolor samt genom att alla läroverksrektorat göras tillgängliga för såväl lektorer som adjunkter, dels ock att de nya ordinarie tjänster, som kunde komma att inrättas, måtte få karaktären av gymnasieadjunktstjänster i Ca 29. I motionen I: 91 har hemställts, att riksdagen måtte dels skyndsamt upptaga ett flertal i motionen behandlade problem om lärarbristen vid våra högre skolor till övervägande, dels ock utöver av Kungl. Maj:t äskade belopp för budgetåret 1949/50 anvisa 360 000 kronor, varav 160 000 kronor till höjning av arvodena åt provårskandidater, 150 000 kronor till höjd ersättning för s. k. övertimmar och 50 000 kronor till förbättrade löneförmåner för pensionerade lärare.

Den brist på kompetenta ämneslärare, som för närvarande råder och kan väntas under en längre tid framåt fortbestå vid de högre skolorna särskilt i vissa ämnesgrupper, är enligt utskottets mening ägnad att inge allvarliga bekymmer, varför det synes utskottet angeläget, att de åtgärder vidtagas, som kunna finnas lämpliga och möjliga för att öka tillströmningen till lärarbanan. Utskottet är ense med departementschefen om att ett av de effektivaste medlen härvidlag torde vara att inrätta ett ökat antal ordinarie tjänster. Det må erinras, att i sådant syfte en väsentlig förstärkning av den ordinarie lärarkadern vidtagits under senare år. Utskottet, som med tillfredsställelse konstaterat att departementschefen för nästa budgetår ansett sig böra utan begränsning biträda skolöverstyrelsens förslag härutinnan, får för sin del tillstyrka inrättandet av ifrågakvarande 140 nya adjunktstjänster. Därigenom kan antalet lärare över stat, som nu utgör ungefär 19 procent av samtliga ämneslärare, beräknas sjunka till omkring 16 procent. Därmed torde ett av de i motionen I: 40 framförda önskemålen bli för nästa budgetår i avsevärd mån tillgodosett.

De nya adjunktstjänsterna torde böra placeras i den för dylika tjänster nu gällande lönegraden, nämligen Ca 26. Utskottet anser sig sålunda icke böra biträda yrkandet i sistnämnda motion, att de skulle såsom gymnasieadjunktstjänster placeras i 29 lönegraden. Inrättandet av s. k. gymnasieadjunktstjänster har förordats av 1946 års skolkommision, dock utan närmare angivande av deras lönegradsplacering än att de borde erhålla en löneställning mellan adjunkt och lektor. Detta förslag sammanhänger uppenbarligen så nära med kommissionens övriga förslag till skolväsendets framtida organisation, att det synes utskottet böra upptagas till prövning i samband därmed.

Vad angår frågan om tillträde även för adjunkter till de högre läroverkens rektorstjänster anser sig utskottet, som utgår från att även detta av skolkommisionen väckta spörsmål är föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, sakna anledning förorda att riksdagen skulle i särskild skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för realiserande av detta förslag.

Utskottet vill i anslutning till yrkandet i motionen I: 91 om viss höjning av arvodena till lärarkandidater under provårstjänstgöring framhålla, att med nuvarande relativt låga arvoden genomgången av provår för många lärarkandidater måste innebära rätt avsevärda ekonomiska uppföringar. Man bör ej heller förbise, att detta förhållande måhända kan avhålla en och annan från att beträda lärarbanan, som eljest skulle varit hågad därtill. Utskottet finner det därför önskvärt, att provårskandidaterna kan beredas förbättrade ekonomiska förhållanden. Såsom av nästföljande punkt framgår har skolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t ingivit förslag i sådant syfte, vilket beräknats medföra en anslagshöjning av i runt tal 700 000 kronor. Departementschefen har med hänsyn till den stora kostnadsökningen ansett med en närmare prövning av ärendet böra anstå till ett kommande år. I avvaktan på resultatet härav har utskottet icke ansett sig böra förorda, att en höjning av ifrågasatt arviden nu vidtages i enlighet med motionärens yrkande.

Övriga i motionen I: 91 ifrågasatta åtgärder till motverkande av lärarbristen ha, enligt vad utskottet under hand inhämtat, blivit Kungl. Maj:t förelagda dels i en av skolkommissionen den 27 maj 1947 gjord framställning i ärendet, dels ock i skolöverstyrelsens den 15 april 1948 däröver avgivna utlåtande. Motionen synes med hänsyn härtill icke böra föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Utskottet vill i detta sammanhang även erinra om att vissa av de i motionen framställda önskemålen redan blivit tillgodosedda. Så är främst fallet beträffande ersättningen för s. k. övertimmar, vilken ersättning genom kungörelserna 1948: 568 och 569 höjts utöver vad skolöverstyrelsen och motionären ifrågasatt. Vidare har Kungl. Maj:t genom beslut den 30 december 1947 och den 30 juni 1948 meddelat bestämmelser angående särskild ersättning åt ordinarie och icke-ordinarie folkskollärare vid tjänstgöring i de högre skolorna, varvid denna ersättning bestämts till 1 krona 50 öre per dag. För efterutbildning av folkskollärare och övriga lärare i och för undervisning å realskolestadiet har sörjts genom den medelsanvisning å 36 000 kronor, som skett å tilläggsstat för innevarande budgetår för anordnande av tre dylika fortbildningskurser. För nästa budgetår har riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t anvisat 48 000 kronor för samma ändamål.

På grund av vad sålunda anförts avstyrker utskottet bifall till motionerna I: 40 och I: 91.

Beträffande frågan om organisationen av arbetet på rektorsexpeditiöerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter får utskottet, under erinran om sitt i fjol gjorda uttalande i frågan, framhålla önskvärdheten av att riksdagen snart beredes tillfälle att taga ställning till det föreliggande sakkunnigförslaget i ämnet. Ävenledes finner utskottet angeläget, att spörsmålet om en förbättring av avlöningsförhållandena för lärarpersonalen vid provårsläroverken snart bringas till en lösning.

Vad departementschefen i övrigt i detta sammanhang anfört och föreslagit har icke föranlett någon erinran eller något uttalande från utskottets sida.

Av vad utskottet under avdelningen I. anfört framgår, att utskottet avstyrker motionerna I: 240 och II: 308 i vad de avse medelsanvisningen under förevarande anslag.

Utskottet hemställer,

I. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 40, i vad den avser inrättande av gymnasieadjunktstjänster, samt motionen I: 91 ävensom motionerna I: 240 och II: 308, sistnämnda tre motioner i vad de avse förevarande anslag,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1949/50, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för de allmänna läroverken, vilka föranledas av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 18 februari 1949 anfört;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av fastställd personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1949/50, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunkt-befattning eller ämneslärarinnebefattning;

c) godkänna följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1949/50:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor 40 500 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a) Arvoden åtkvinnliga sakkunniga	kronor 500
b) Arvoden åt tillsynslärare	» 15 300
c) Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor	» 600

Statsutskottets utlåtande nr 80.

d) Arvoden åt skol- läkare m. m., för- slagsvis	kronor	333 300	
e) Arvoden åt biblio- tekarier	»	123 000	
f) Arvoden åt sekre- terare m. m.	»	222 000	
g) Särskilda arvo- den vid provårs- läroverk	»	227 000	
h) Särskilda arvo- den vid statens aftonskola	»	7 700	
i) Arvode åt biträ- dande förestån- darinna	»	1 200	
j) Personlig löne- fyllnad åt vissa rektorer	»	1 000	kronor
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis	»	12 200 000	
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	»	6 400 000	
		<u>Summa kronor</u>	<u>60 031 600</u>

Särskilda uppbördsmedel:

1. Bidrag från Stock- holms stad	kronor	15 000	
2. Av kommuner och lärare erlagda hyres- ersättningar och hyror	»	274 000	
3. Avkastning av do- nationer från kro- nan m. m.	»	37 600	
4. Av vaktmästare er- lagda hyror samt er- sättning för bränsle och lyse	»	120 000	
5. Bidrag ur läroverks ljus- och vedkassor till vaktmästarper- sonalens avlöning	»	480 000	kronor
		<u>Summa kronor</u>	<u>926 600</u>
		<u>Nettoutgift kronor</u>	<u>59 105 000;</u>

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna om de avvikelser från personalförteckningen och de överskridanden av maximerade poster i avlöningsstaten, som föranledas av ombildningen av kommunala mellanskolor till samrealskolor;

e) till *Allmänna läroverken: Avlöningar* för budgetåret 1949/50 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 59 105 000 kronor;

II. att motionen I:40, i vad den icke behandlats under I., icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

2:o) **Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring.** Kungl. Maj:t har (propositionen nr 1, bilagan åttonde huvudtiteln, punkt 171, s. 194 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1949) föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 320 000 kronor.

Departementschefen har anfört följande.

I en till ecklesiastikdepartementet den 3 december 1948 inkommen skrivelse har skolöverstyrelsen föreslagit vissa ändrade grunder för ifrågavarande arvoden, vilket beräknats föranleda en höjning av förevarande anslag med i runt tal 700 000 kronor. Med hänsyn till den stora utgiftsökning för statsverket, varom här är fråga, anser jag mig icke under rådande ekonomiska förhållanden böra för 1949 års riksdag framlägga något förslag i ämnet utan torde med en närmare prövning av ärendet böra anstå till ett kommande år. För nästa budgetår förordar jag oförändrad medelsanvisning, 320 000 kronor.

Utskottet tillstyrker, under hänvisning till den ståndpunkt utskottet vid behandlingen av nästföregående punkt intagit till motionen I: 91, att förevarande anslag i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag uppföres med oförändrat belopp, 320 000 kronor. Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 91, i vad den avser förevarande anslag, till *Arvoden åt lärarkandidater under provårstjänstgöring* för budgetåret 1949/50 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 320 000 kronor.

Stockholm den 22 april 1949.

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD.

Närvarande: se under utlåtandet nr 78.

Reservationer:

1) vid avdelning I. Organisationsfrågor och avdelning III. Anslagsberäkningar, punkten 1:o) Allmänna läroverken: Avlöningar, av herr *Ohlon*, fru *Svenson*, herrar *Staxäng*, *Kollberg* och *Widén*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka i motionerna I: 240 och II: 308 framfört förslag om en statens aftonskola vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg samt därav föranledd höjning av förslagsanslaget Allmänna läroverken: Avlöningar med 16 500 kronor och att därför

a) utskottets hemställan å s. 16 och 17 bort under II. hava följande lydelse:

»II. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 240 och II: 308, såvitt nu är ifråga, besluta, att vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg må från och med budgetåret 1949/50 successivt inrättas en linje med aftonundervisning, benämnd statens aftonskola för real- och studentexamen i Göteborg, organiserad med fyraårig realskola och fyraårigt latin- och realgymnasium.»

b) utskottets hemställan å s. 29—31 bort under I. hava följande lydelse:

»I. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 40, i vad den avser inrättande av gymnasieadjunktstjänster, och motionen I: 91 ävensom med bifall till motionerna I: 240 och II: 308, sistnämnda tre motioner i vad de avse förevarande anslag,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t — — — 1949 anförst;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t — — — eller ämnesläroverkennebefattning;

c) godkänna följande — — — budgetåret 1949/50:

A v l ö n i n g s s t a t .

3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie
personal, *förslagsvis* ..... kronor 12 216 500

Nettoutgift kronor 59 121 500;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t — — — till samrealskolor;

e) till *Allmänna läroverken: Avlöningar* för budgetåret 1949/50 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 59 121 500 kronor.»

2) vid avdelning III. Anslagsberäkningar, punkten 1:o) Allmänna läroverken: Avlöningar, av herr *Ohlon*.